

STAROHRVATSKO GROBLJE STRANČE – GORICA

OSVRT NA HORIZONT GROBOVA S POGANSKIM NAČINOM POKAPANJA

ŽELJKA CETINIĆ
Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja
Muzejski trg 1
HR-51000 Rijeka
zeljka@ppmhp.hr

UDK: 904(497.5 Vinodol)"653":718
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno / Received: 2010-02-23

Tijekom višegodišnjih istraživanja starohrvatskoga groblja na Gorici kod sela Stranče, danas Semičevici, u Vinodolskoj općini, izdvojena su dva kulturno i kronološki različita horizonta ukopavanja.

U radu se razmatra rani horizont groblja koji se prostire na sjeveroistočnom dijelu nalazišta uz rječicu Dubračinu, okvirno datiran od sredine 8. do u prvu polovicu 9. stoljeća. Obuhvaća skupinu grobova koje obilježava poganski način pokapanja s grobnim priložima: keramikom, rijetkim nakitnim nalazima bizantske provenijencije, a izraženi su i franački kulturni dotoci koji se odražavaju prije svega u konjaničkoj opremi. Podjednako tako prisutni su i pojedinačni grobovi iz 9. st. koji svjedoče o inicijalnoj fazi intenzivnije kristijanizacije.

KLJUČNE RIJEČI: *starohrvatsko groblje, poganski pogrebni obred, kulturna keramika, koštani i rožnati recipijenti, ostruge s garniturom*

Starohrvatsko groblje Stranče – Gorica smješteno je u središnjem dijelu Vinodola, u Vinodolskoj općini. Cesta Crikvenica-Tribalj, građena 1902., presjekla je groblje gotovo po sredini na doticaju dvaju vremenski i kulturno različitih horizonata grobova i iznijela na vidjelo prve materijalne tragove Hrvata naseljenih na tlu Vinodola.¹

ARHEOLOŠKE ZNAČAJKE GROBLJA

Višegodišnjim arheološkim istraživanjima, s kraćim ili duljim prekidima, otkriveno je i istraženo 186 grobova. Istraživanja od 1974. do 1980. vodila je Radmila Matejčić, iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, a potom od 1983. do 1997. istraživanja nastavlja i završava Željka Cetinić iz iste muzejske ustanove. Tijekom terenskoistraživačkog rada izdvojena su dva kulturno i kronološki različita horizonta ukopavanja i okvirno datirana od sredine 8. do konca 11. stoljeća.²

Na tragove ranijih grobova upućivao je poganski način ukopavanja, ustanovljen tijekom kampanje, u bloku C, 1977. godine, u bloku A, 1980. godine i u blokovima G i H, u završnoj kampanji istraživanja 1997. Horizont grobova s poganskim načinom ukopavanja prostirao se na sjeveroistočnom dijelu nalazišta, od spomenute prometnice do toka rječice Dubračine.

¹ I. SKOMERŽA, 1903, 239; Z. VINSKI, 1949, 27, sl. 39.

² R. MATEJČIĆ, 1987, 292; Ž. CETINIĆ, 1998, 101.

Grobovi su, bez obzira na uočljiva odstupanja, postavljeni u redovima. Vizuru redova narušavaju i naslage kvartarnih breča, općenito nagnutih prema sjeveroistoku pod kutom od 30 do 40 stupnjeva (vidi plan groblja). To su kosturni grobovi na redove među kojima prevladavaju grobovi u običnim zemljanim rakama i grobovi s djelomičnom uporabom kamenja. Prostornim rasporedom, položajem i orijentacijom ukopanih grobova gotovo se ne razabire razlika između jednog i drugog horizonta. Zastupljeni su pretežito pojedinačni ukopi, ali su ustanovljeni i grobovi s naknadnim ukopavanjem, što potvrđuje dislokacija primarnog ukopa ili dijela kostura sa strane ili podno nogu naknadno pokopana pokojnika.

POGREBNI OBIČAJI

Poganski pogrebni ritus pokapanja jasno se iskazuje kroz više uočenih ritualnih elemenata. Poglavitito se to odražava u prilaganju keramičkih posuda u grobove, što se veže za običaj prilaganja popudbine, zasipanju groba ili rake ulomcima keramike od ritualnog razbijanja posuda pri odvijanju pogrebnih gozbi. Na poganske pogrebne obrede upućuju i tragovi paljenja vatre nad grobovima, što se tumači vjerovanjima o istjerivanju zlih duhova.³ U svezi s onodobnim zagrobnim poimanjima jest i pojava priloga osteoloških preostataka ptice (*Alectoris graeca*/Meisner) i domaćih životinja (*Ovis/Aries*). Prilozi ostataka domaćih životinja nisu tako česti ni na drugim slavenskim područjima i povezuju se s pogrebnom gozdom.

GROBNI NALAZI

U grobnom inventaru ranog horizonta s poganskim značajkama ukopavanja najbrojnije su zastupljeni uporabni predmeti: kresiva, noževi, britve, potom predmeti konjaničke opreme, pojedinačni primjerci oružja te svojevrtni koštani recipijenti i rijetki primjerci nakita od kojih se ističe raskošno oblikovana ogrlica načinjena od staklenih i srebrnih zrna. Veoma su značajni prilozi keramičke posude koje imaju kultno značenje.

PREDMETI DNEVNE UPORABE

Među predmetima dnevne uporabe nađeno je devet željeznih noževa u osam grobova, a to su noževi jednostavnih oblika s trnom za nasad drške kakve srećemo i na drugim starohrvatskim grobljima s poganskim načinom pokapanja na matičnom području Dalmatinske Hrvatske.

Na arealu starijeg dijela groblja na Gorici nađeno je 5 željeznih kresiva, u dvama slučajevima zajedno s pripadajućim kremenjem. Kresiva pripadaju tipu kresiva u "obliku lire", osim kresiva iz dvojnoga muškoga groba 135 poznatoga kao kresivo moravskog tipa, čija pojava nije zabilježena na drugim starohrvatskim grobljima.

Na Gorici su uz spomenute noževe dnevne uporabe nađena u muškom grobu C-5 dva primjerka željeznih britvi (Sl. 1, T. I). Britve – sklopivi noževi spadaju među rijetke grobne priloge na starohrvatskim grobljima horizonta 8. i prve polovice 9. stoljeća,⁴ dok su

³ Z. KRUMPHANZLOVÁ, 1961, 554 i d.; J. BELOŠEVIĆ, 2007, 31; T. BURIĆ, 2007, 111; M. PETRINEC, 2009, 174.

⁴ J. BELOŠEVIĆ, 1980, 118; J. BELOŠEVIĆ, 2007, 287, T.LXXXIX, 2.

Sl. 1. Željezni sklopivi nož (britva) (grob C-5).
Fig. 1. Iron clasp knife (razor) (grave C-5).

česti nalazi u horizontu velikomoravskih nekropola na području Moravske i Češke, gdje su datirane u sredinu 9. stoljeća.⁵ Analogije vinodolskim nalazima sklopivih noževa nalazimo među ostalim nalazima britvi iz starohrvatskih grobova s poganskim načinom pokapanja na području Dalmacije i zapadne Bosne. Datiraju se u konac 8. i početak 9. stoljeća, a njihova pojava nedvojbeno je odraz zapadnoga franačkog utjecaja.⁶

⁵ V. HRUBÝ, 1955, 117 i d.; B. DOSTAL, 1966, 87 i d.; J. BELOŠEVIĆ, 2007, 287.

⁶ J. BELOŠEVIĆ, 1980, 119; J. BELOŠEVIĆ, 2007, 288; M. PETRINEC, 2009, 179.

Sl. 2. Ostruge s garniturom za zakopčavanje (grob 3A).
Fig. 2. Spurs with attachments (grave 3A).

ORUŽJE I KONJANIČKA OPREMA

Oružje je na groblju na Gorici zastupljeno s nekoliko nalaza i to: u dvama slučajevima primjercima vršaka željeznih strjelica i tri bojna noža. Oba primjerka strjelica po svom obliku pripadaju skupini listolikih strjelica s tuljcem za nasađivanje drvenog drška.

U starijem su horizontu grobova na Gorici otkrivena tri noža koja se, ponajprije zbog dužine, mogu pripisati bojnim noževima. Nož iz groba 1A ležao je uz rame pokojnika, dok se vrlo loše očuvan nož s ostatcima korica, nađen u konjaničkom grobu 3A, nalazio na lijevoj strani pokojnika u visini pojasa. Treći primjerak noža nađen je u dvojnemu muškom grobu 135, položen na desnoj strani ukopanog. Bojni su noževi, među koje su uvršteni svi primjerci duži od 20 cm, na starohrvatskim grobljima iz 8. i prve polovice 9. stoljeća, relativno brojno zastupljeni, dok su na drugim slavenskim grobljima takvi arheološki nalazi rijetki.⁷

Tijekom istraživačke kampanje u kolovozu 1980. godine na arealu grobova s keramikom otkriven je poznati grob 3A. Bogat i znakovit kulturni inventar odmah ga je izdvojio iz skupine grobova ovog horizonta (Sl. 2). Pokraj nalaza noževa, kresiva i keramike, uz lijevu je nogu pokojnika pronađen par masivnih, reprezentativnih ostruga karolinškoga tipološkog obilježja s pripadajućom garniturom za zakopčavanje na obuću (T. II, III). Pripadaju, prema J. Beloševiću, prvoj tipološkoj skupini ostruga koje su, s obzirom na tipološko-stilska svojstva, najzastupljeniji tip ranokarolinških ostruga na području Dalmatinske Hrvatske. Tipološke i kronološke paralele paru ostruga s Gorice nalazimo u masivnom paru ostruga iz groba 161 značajnoga starohrvatskog groblja na Ždrijacu kod Nina.

KOŠTANI I ROŽNATI RECIPIJENTI

Raznolikost grobnog inventara ranog horizonta grobova na Gorici upotpunjuju koštani i rožnati predmeti, otkriveni u grobovima 128 i 134.⁸

U skupini predmeta od kosti i roga posebnu pozornost zaslužuje predmet načinjen od jelenjeg paroška, otkriven tijekom istraživanja 1997. godine u dvojnemu dječjem grobu 128. Otkriveni primjerak pripada tipu tzv. tročlanog recipijenta T-oblika, prvoj inačici, koja je u fundusu nalaza sa starohrvatskih groblja ranog horizonta već zabilježena i znanstveno vrjednovana (Sl. 3, T. IV). Međutim, navedeni su primjerci za razliku od ovog s Gorice, uglavnom ukrašeni. Recipijentima od jelenjih parožaka, pretpostavljene funkcije držača za sol, precizna namjena još nije utvrđena.⁹

Bliske analogije našem primjerku imamo na nalazima neukrašenih recipijenata T-oblika s nalazišta u okviru avaro-slavenskih i slavenskih groblja na području Karpatske kotline. Najstarijima se smatraju neukrašeni primjerci iz groblja 7. i 8. stoljeća.¹⁰

U završnoj kampanji istraživanja 1997. godine u ženskom je grobu 134 uz lijevi bok pokojnice nađen, na žalost u lošu stanju, koštani recipijent elipsoidna presjeka, kojemu je za sada dana funkcija etuia (Sl. 4). Kao i koštani tuljci cilindrična oblika s Gorice, nađeni u horizontu

⁷ J. BELOŠEVIĆ, 1980, 101i d.; J. BELOŠEVIĆ, 2007, 280.

⁸ Ž. CETINIĆ, 1998, kat. br. 22 i 23; HRVATII KAROLINZI (KATALOG), 2000, 341, IV, 244; Ž. CETINIĆ, 2008, 80, kat. br. 6 i 7.

⁹ J. BELOŠEVIĆ, 1980, 125-128; J. BELOŠEVIĆ, 2007, 417-425, sa širom literaturom o navedenim koštanim recipijentima.

¹⁰ J. BELOŠEVIĆ, 1980, 128; J. BELOŠEVIĆ, 2007, 418; M. PETRINEC, 2009, 187-188.

Sl. 3. Tročlani recipijent T-oblika (grob 128).
 Fig. 3. T-shaped three-part recipient (grave 128).

Sl. 4. Koštani recipijent (grob 134).
 Fig. 4. Bone recipient (grave 134).

grobova s kršćanskim načinom pokapanja, i ovaj je primjerak ukrašen urezanim geometrijskim motivom u vidu višeprutastog cik-cak uzorka. S obzirom na oblik pripada prvom tipu koštanih recipijenata,¹¹ koji se pojavljuje rijetko, a srodni su primjerci dosad registrirani pretežito na avarskim i avaro-slavenskim grobljima 7. i 8. stoljeća na području Karpatske kotline. Analogni primjerci pronađeni su u naseobinskim slojevima burgova u Moravskoj te u naselju Garvăn u Rumunjskoj.¹² Datiraju se u razdoblje predvelikomoravskog horizonta, odnosno u kraj 8. i početak 9. stoljeća, te se smatraju jednim od najstarijih oblika koštanih recipijenata¹³ (T. V).

¹¹ M. PETRINEC, 2008, 72 sa slikom; M. PETRINEC, 2009, 187-188.

¹² M. PETRINEC, 2009, 187.

¹³ M. PETRINEC, 2009, 187.

Sl. 5. Keramička posuda iz groba 3A.
Fig. 5. Pottery vessel from grave 3A.

KERAMIKA

Među arheološki osobito vrijedne nalaze iz grobova ranog horizonta s groblja na Gorici svakako spada keramika. Keramički nalazi potječu iz najstarijeg sloja grobova koji je u početku imenovan kao horizont grobova s keramikom i okvirno datiran na kraj 8. i početak 9. stoljeća.¹⁴

Ranijim istraživanjima (1977.-1980.) zemljane su posude otkrivene kao prilozi u tri groba, dok su druge, uz veći broj ulomaka, nađene izvan grobova. Na temelju oblikovnih elemenata izdvojena su dva tipa keramičkih posuda. U prvi su tip svrstane veće posude s naglašenim, kratkim i uvučenim vratom i jače razvrnutim obodom s pomno u gornjim dijelovima obrađenom površinom (posude iz grobova 7A/C i 3A) (Sl. 5). U drugi su tip uvrštene posude pretežito manjih dimenzija s visokim ravnim, prema van ukošenim vratom, bez oboda ili s jedva naglašenim rubom grla.

¹⁴ R. MATEJČIĆ, 1987, 291-304.

Sl. 6. Keramička posuda iz groba 7C/A.
Fig. 6. Pottery vessel from grave 7C/A.

Fundus keramike znatno je dopunjen u posljednjoj kampanji istraživanja 1997. godine.¹⁵ Keramičke posude nađene su u grobovima 127, 128, 135, 141, priložene ponad glave ili uz noge pokojnika. Tipološke pojedinosti na keramičkom materijalu, neprijeporno upućuju na zaključak o različitoj lončarskoj produkciji, odnosno o proizvodnji dviju radionica. Tehnološko-tipološka srodnost keramičkog materijala odražava se u kvalitetnoj strukturi posuda, obliku izvedenom na spororotirajućem lončarskom kolu, doradivanom rukom. Faktura stijenki odražava neravnomjerno pečenje, što se ogleda u boji posuda koja se javlja u skali od oker smeđe do tamnosive. Posude su pretežito loptasta oblika, s ravnim dnom na kojem izostaju bilo kakvi tragovi lončarskoga kola ili pak znakovi drugačijeg značenja. Posude su ukrašene valovnicom i horizontalnim brazdama, to jest osnovnim ukrasnim motivima svojstvenima slavenskoj keramici. Ukras valovnice, jednostruke i dvostruke, razvučene ili u pravilnim valovima, postavljen je na ramenu ili neposredno ispod ramena keramičke posude (T. VII, 1, 2; T. VIII, 1, 2).

¹⁵ Ž. CETINIĆ, 1998, 84-85, T. VI, 1, 2; T. VIII, 1; T. XI, 1, 2; T. XIII, 1.

Po tipološkim se odlikama grobna keramika s Gorice ne podudara s keramičkim materijalom zastupljenim u starohrvatskim grobljima s poganskim načinom pokapanja na području Dalmatinske Hrvatske, gdje je kulturna keramika osobito brojno zastupljena i okvirno datirana u 8. i rano 9. stoljeće.¹⁶ Ta je keramika po svojim oblicima različita od keramike s Gorice, premda je s njom istodobna. Jednako se može reći za grobnu keramiku s područja Istre, iz starijeg sloja starohrvatskih groblja, gdje je mnogo rjeđe zastupljena.¹⁷

Zaključno možemo reći da keramika otkrivena u Vinodolu svojim svojstvima iskazuje lokalna obilježja i predstavlja regionalnu varijantu kakvu zasad nalazimo samo na ovom području (Sl. 6). Kronološko vrjednovanje keramičkog fundusa s Gorice omogućuju zatvorene grobne cjeline u kojima je keramika nađena. U sklopu proučavanja slavenske (starohrvatske) kulturne keramike nalazi s groblja na Gorici značajan su doprinos proučavanju slavenske keramike ne samo za područje starohrvatske države već i za osvjetljivanje keramike južnih Slavena kao i doprinos proučavanju slavenske keramike uopće.

NAKIT

U promatranom horizontu ukopavanja na Gorici nakit je zastupljen nalazom jednog primjerka ogrlice otkrivene u dječjem grobu 127, u završnoj kampanji istraživanja 1997. Ogrlica je sastavljena od 99 perli od stakla i staklene paste različitih oblika, pretežito plave i žute boje, i od 16 srebrnih zrna načinjenih od dviju polutki spojenih ornamentalnim uzorcima kružna oblika izvedenim od filigranske niti kojim su bili optočeni i krajevi zrna¹⁸ (Sl. 7; T. VI).

Ogrlice od metalnih zrna u grobljima starohrvatskoga kulturnog kruga iznimno su rijetki arheološki nalazi. Nalazi ogrlica načinjenih kombinacijom staklenih perli i srebrnih zrna poznati su s ranosrednjovjekovnih groblja u Kašiću na Maklinovom brdu¹⁹ i Grborezima kod Livna.²⁰ Oblikovne paralele za metalni niz s naše ogrlice nalazimo u primjerku zlatne ogrlice iz Trilja, nedaleko od Sinja,²¹ dok je ukrasni motiv izvedbom i rasporedom gotovo sukladan ukrasnom uzorku s golubičkog nalaza, preciznije zrnima bez polumjesečastih privjesaka.²² Oba se nalaza ogrlica drže nasljeđem bizantskog zlatarstva,²³ tradicijom antike,²⁴ odnosno kasnoantiknog su bizantskog podrijetla.²⁵ Stoga je i ogrlica s Gorice zacijelo import iz mediteransko-bizantskih radionica. S obzirom na okolnosti nalaza, u jasno izdvojenom sloju starohrvatskih grobova s naglašenim poganskim pogrebnim poimanjima, nalaz ogrlice iz groba 127, kao dijela grobne cjeline može se okvirno datirati u 8. stoljeće.²⁶

Nakon sažetog osvrta na fundus grobnih nalaza valja još navesti neke značajke promatranog horizonta grobova. Treba istaknuti da je horizont grobova na redove s poganskim načinom pokapanja zasebno lociran unutar areala starohrvatskoga groblja na Gorici i jasan mu je vremenski i kulturološki okvir.

¹⁶ J. BELOŠEVIĆ, 1980, 109-115; J. BELOŠEVIĆ, 2002, 90; J. BELOŠEVIĆ, 2007, 301-310 sa svom relevantnom literaturom za slavensku keramiku uopće; R. JURIC, 2007, 222.; K. GUSAR, 2008, 197-202.

¹⁷ B. MARUŠIĆ, 1985, 61; B. MARUŠIĆ, 1987, 94; J. BELOŠEVIĆ, 2007, 302.

¹⁸ Ž. CETINIĆ, 1998, 78, T. VII; kat. br. 19, 122.

¹⁹ J. BELOŠEVIĆ, 1984, 49, T. VI, 4.

²⁰ Š. BEŠLAGIĆ – Đ. BASLER, 1964, 31, T. XX, 4.

²¹ Lj. KARAMAN, 1940, 21, Sl. 21.

²² Ž. CETINIĆ, 1998, 78; M. PETRINEC, 2009, 137, T. 140, 1.

²³ S. GUNJAČA, 1976, 18.

²⁴ Lj. KARAMAN, 1936, 93.

²⁵ Z. VINSKI, 1952, 32.

²⁶ Ž. CETINIĆ, 1998, 78.

Sl. 7. Ogrlica iz groba 127.
Fig. 7. Necklace from grave 127.

Na promatranom dijelu groblja ustanovljeni su i ostatci suhozida koji ga prostorno ograđuje od skupine grobova, smještenih sjeveroistočno, čiji grobni inventar isprva tvore jednojagodne naušnice primjerene mlađem horizontu starohrvatskih kršćanskih groblja.

Međutim, vjesnike kristijanizacije već najavljuje nalaz ženskog groba 139 otkrivenog na arealu groblja koje obilježavaju poganski pogrebni običaji. Navedeni grob poglavito obilježava izostanak poganskog načina pokapanja i jasno odrediv kulturni grobni inventar: dva para naušnica s jednom jagodom od pokositrena bakra, par jednostavnih brončanih karičica te običan brončani prsten polukružna presjeka. Grob je datiran u sredinu, odnosno prvu polovicu 9. stoljeća, temeljem sveukupne arheološke slike groblja na Gorici i jasno svjedoči o inicijalnoj fazi intenzivnije kristijanizacije.

Zaključno možemo reći da na Gorici imamo groblje koje kontinuirano iz prijelaznoga, poganskog horizonta u kristijanizirano razdoblje. Pojedini znanstvenici, u domaćoj arheološkoj literaturi, drže opravdanim povezivanje poganskog i ranoga kristijaniziranog horizonta iz prve polovice 9. stoljeća u jedinstven kulturni i etnički horizont.²⁷ Gornju granicu trajanja horizonta s poganskim karakteristikama pokapanja, na Gorici, moguće je preciznije vremenski odrediti, premda prestanak poganskih običaja vezanih uz obred pokapanja nije na čitavom području hrvatske kneževine nastupio odjednom, već je taj proces tekao postupno, a ovisio je o stupnju kristijanizacije običnog pučanstva.²⁸ Primjer sporadičnog zadržavanja poganskih poimanja i poslije sredine 9. stoljeća nalazimo na starohrvatskom groblju Ždrijac.²⁹

Groblje na Gorici, prema najnovijoj podjeli, pripada 2. skupini – groblja na redove s poganskim i kršćanskim načinom pokapanja. Ta groblja nastaju u istom razdoblju kao groblja na redove s poganskim načinom pokapanja, svakako u razdoblju prije 850. godine s mogućnošću trajanja do konca druge trećine 11. stoljeća.³⁰

Starohrvatska groblja Vinodola, poglavito ovo na Gorici, smještena podalje od matičnog područja Dalmatinske Hrvatske, gotovo na njezinu rubnom sjeverozapadnom dijelu, egzaktnom arheološkom građom svjedoče i o kulturnom integritetu prostora od Cetine do Istre, štoviše korespondirajući s povijesnim vrelima (DAI) i o etničko-društvenoj podlozi vinodolskog prostora u ranome srednjem vijeku.

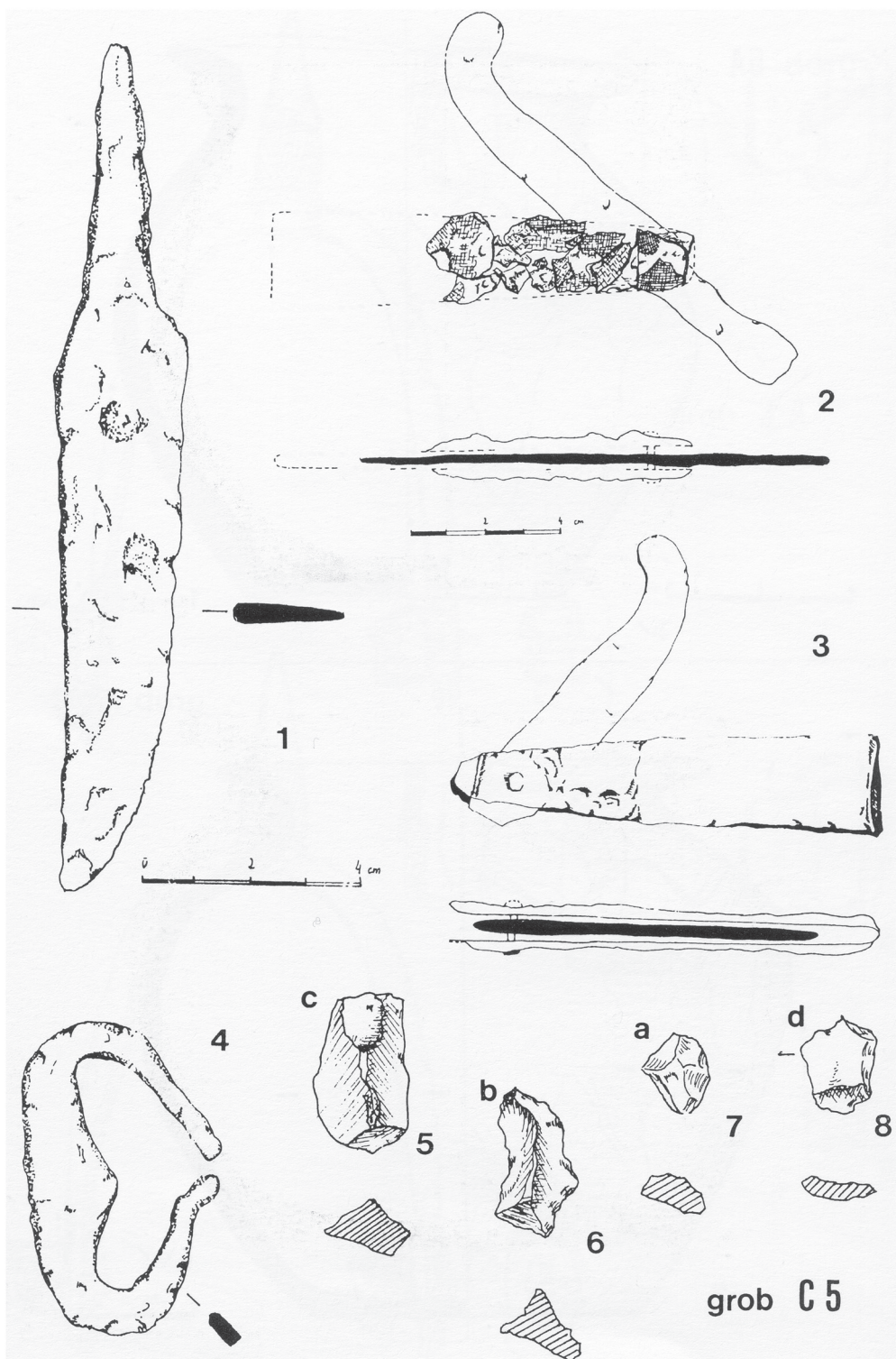
²⁷ M. JARAK, 2002, 249.

²⁸ M. PETRINEC, 2009, 274.

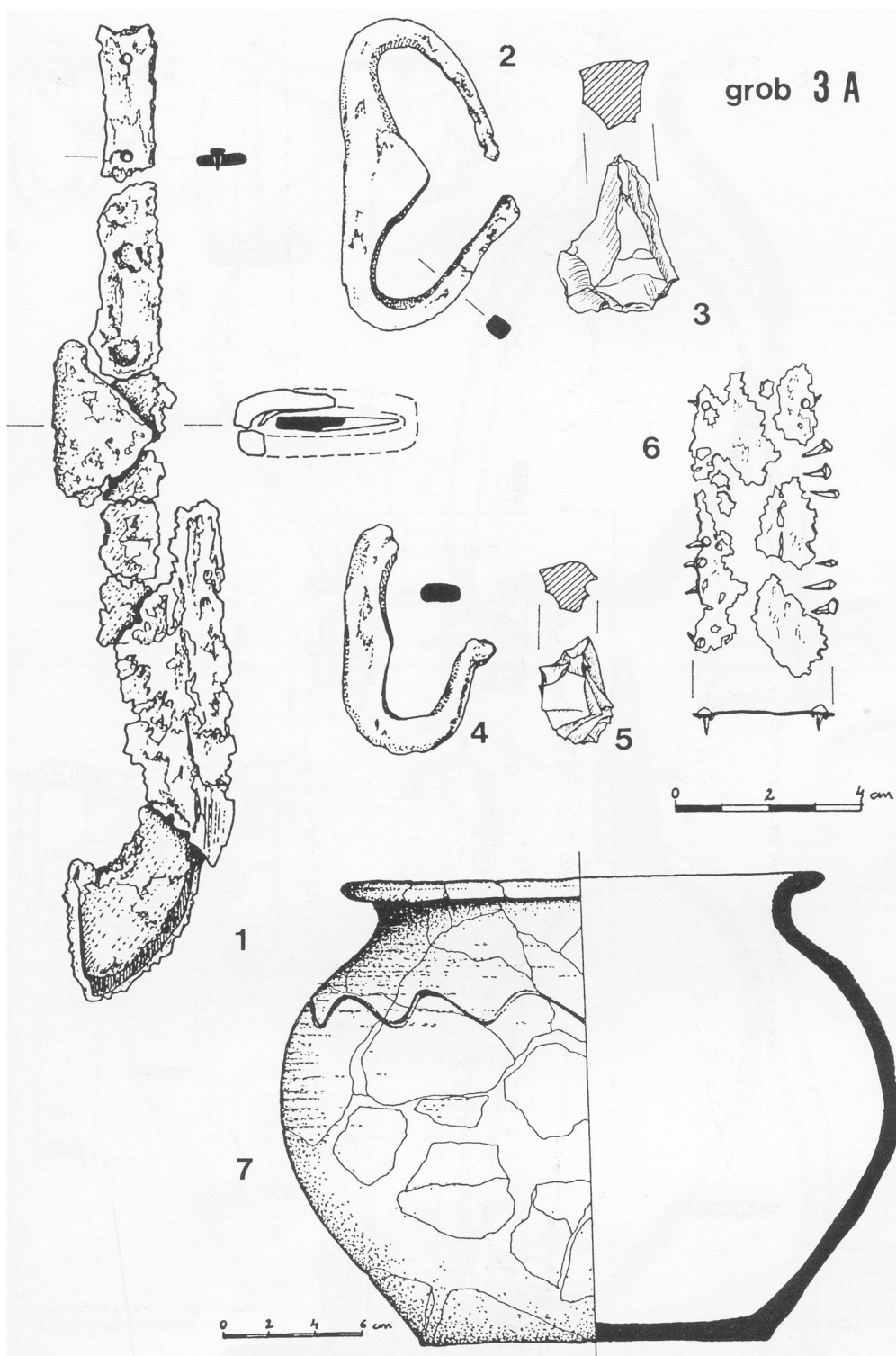
²⁹ J. BELOŠEVIĆ, 2007, 453; M. PETRINEC, 2009, 274.

³⁰ M. PETRINEC, 2009, 278.

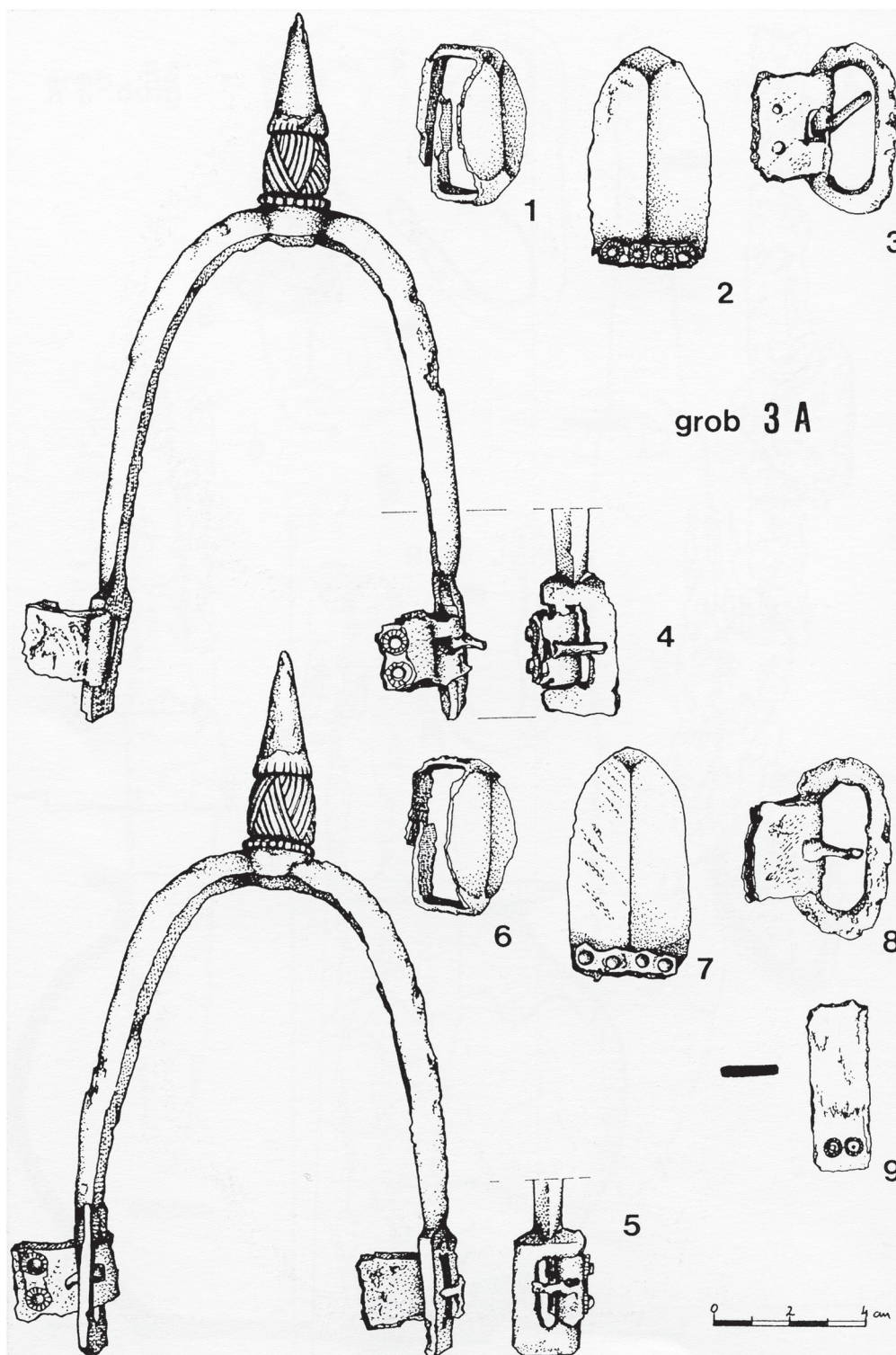
T. 1

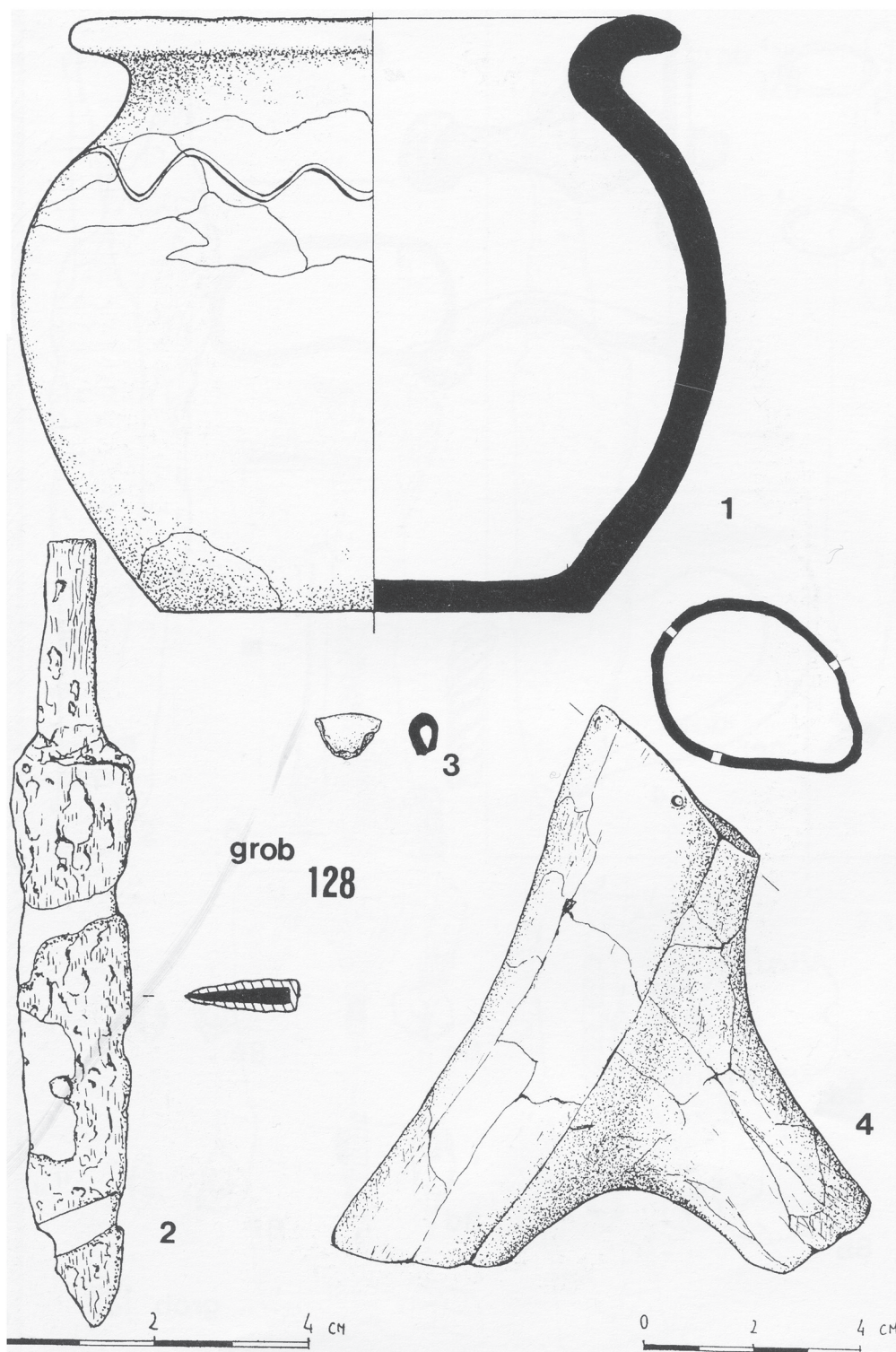
T. 2

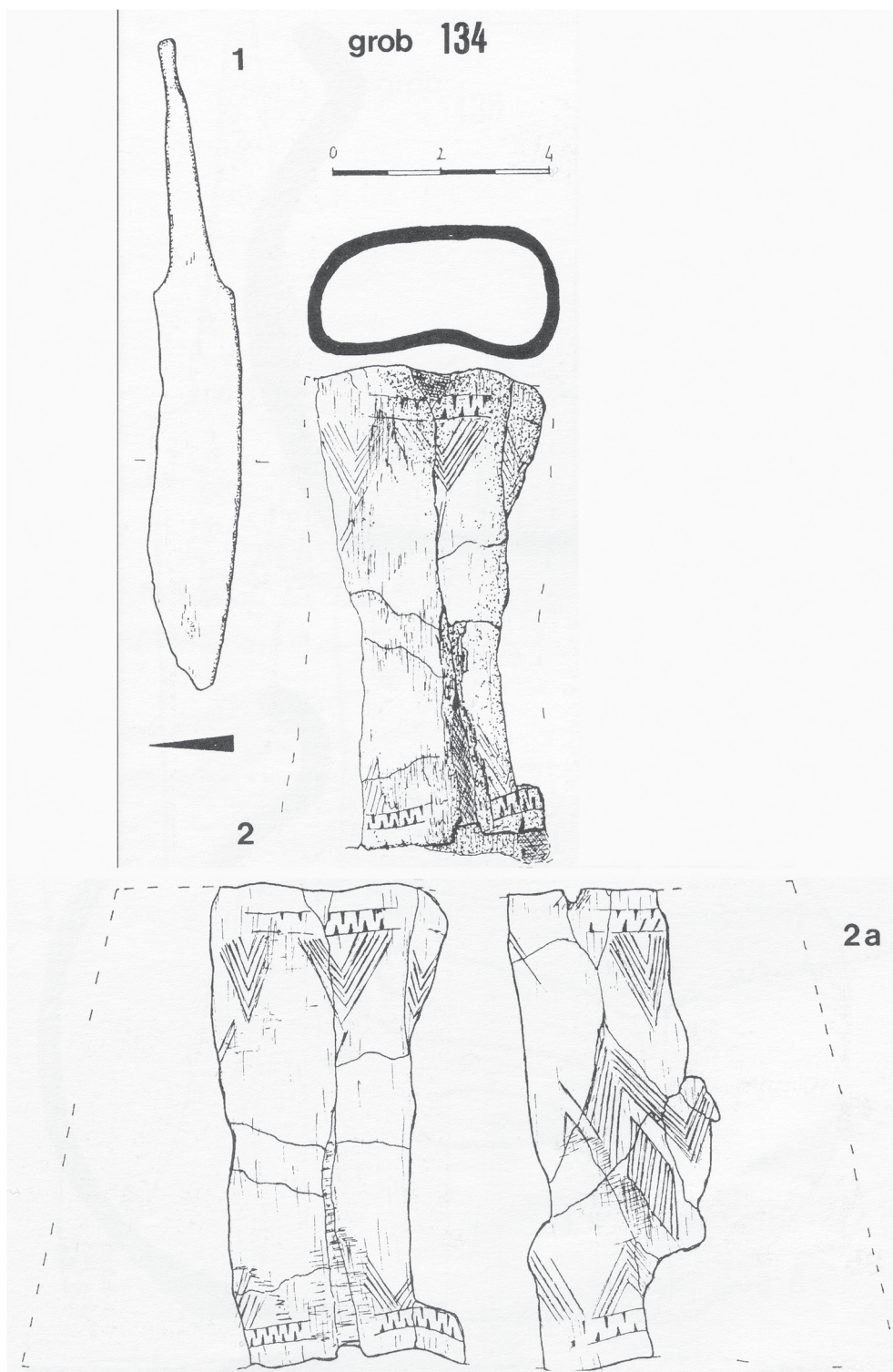
T. 3

T. 4

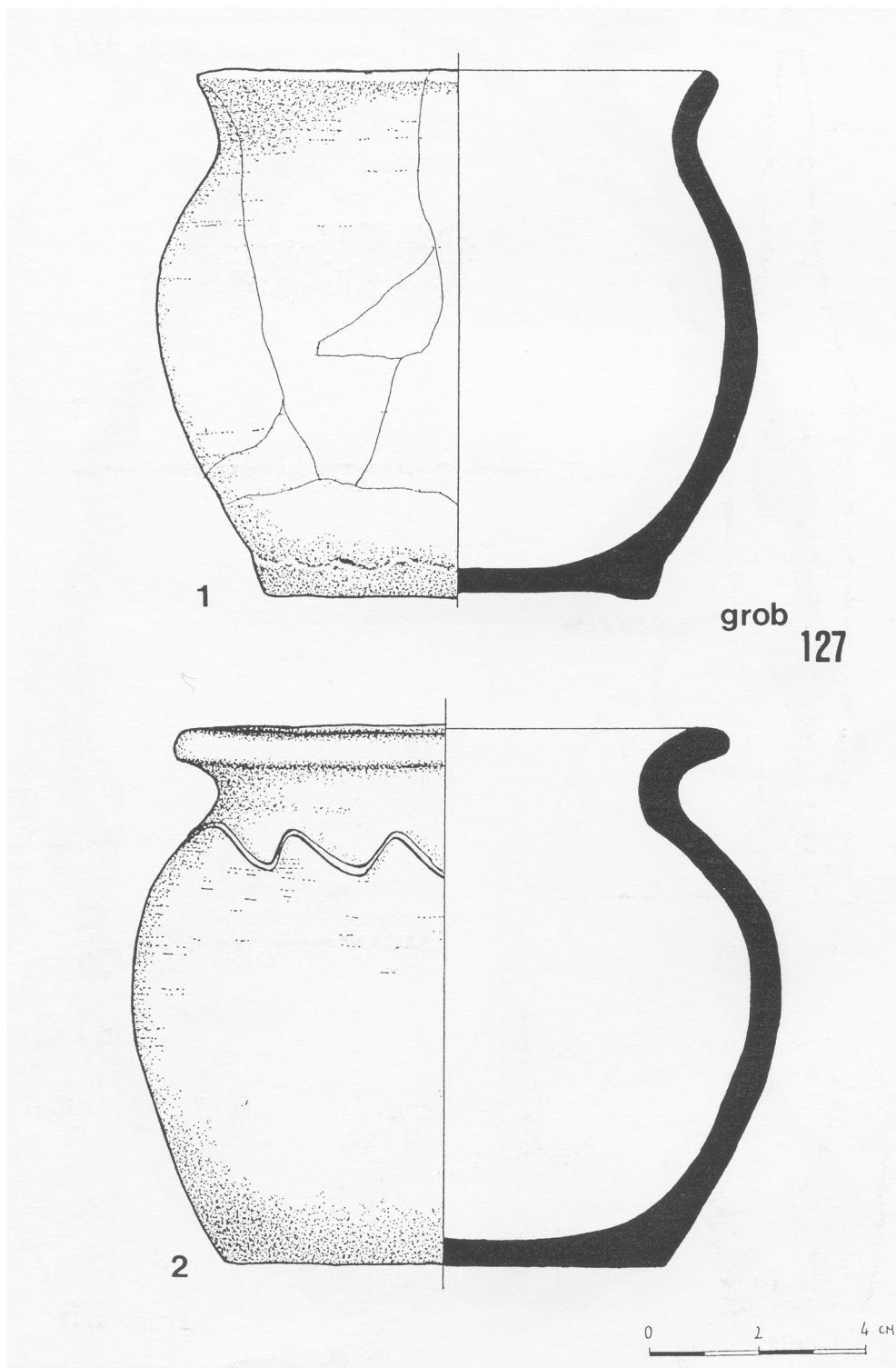
T. 5

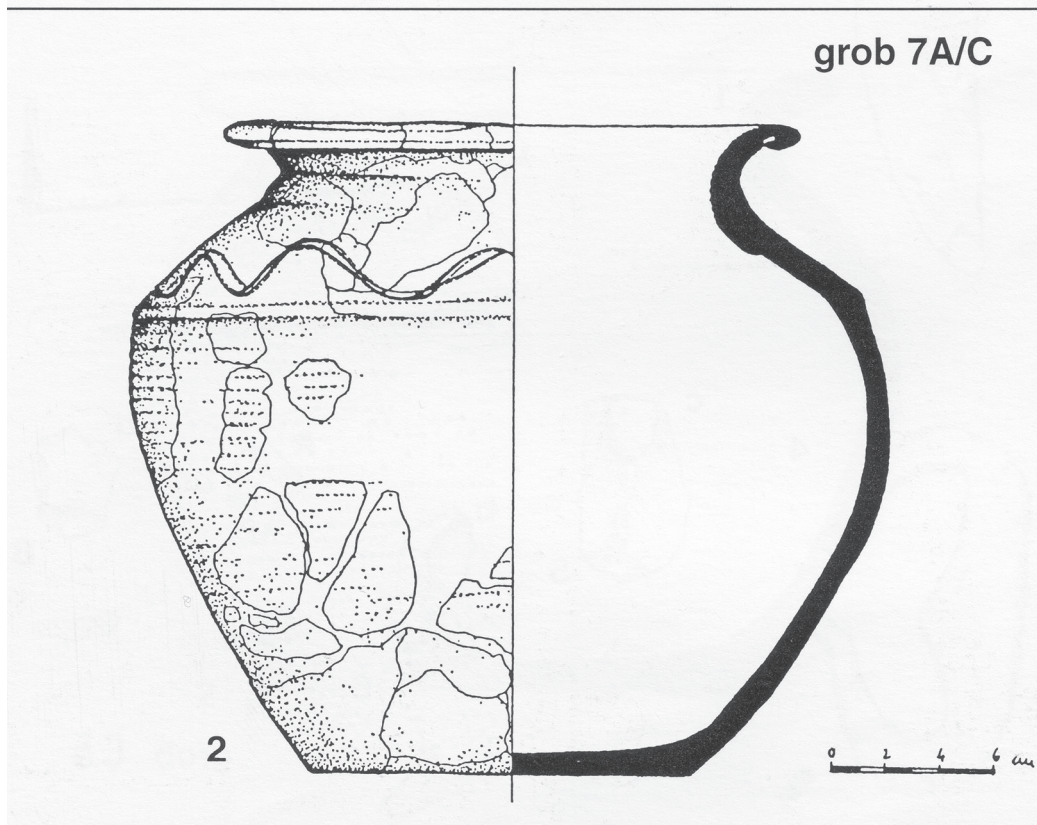
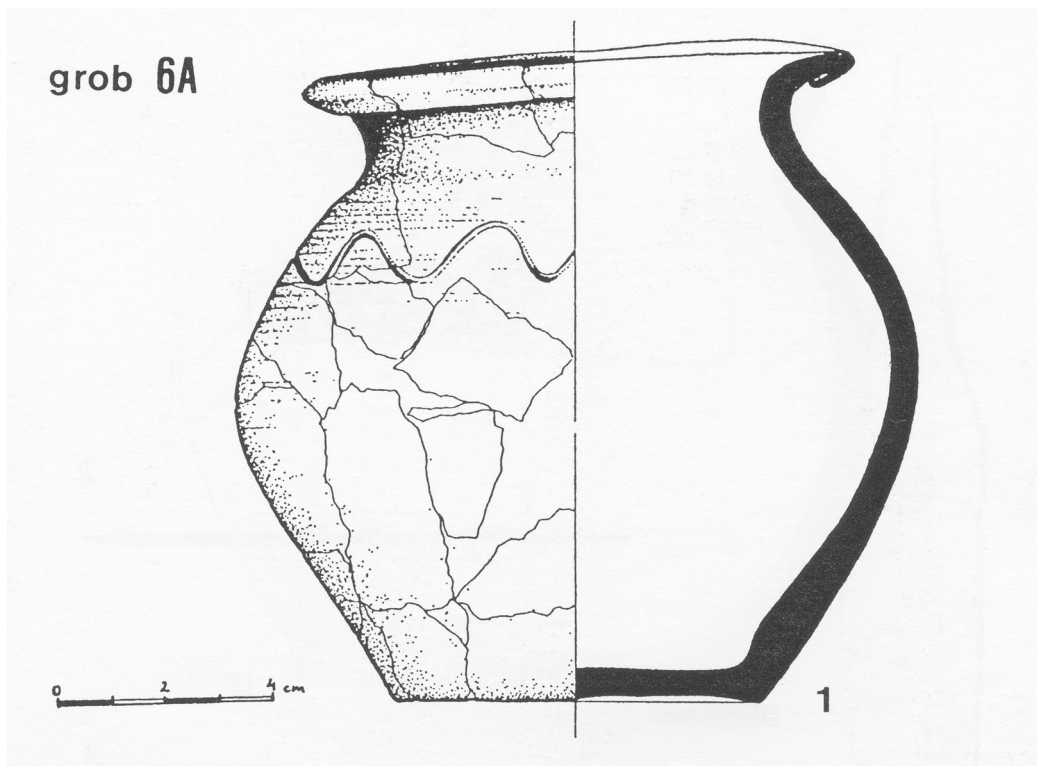
T. 6

T. 7

T. 8

LITERATURA

- BELOŠEVIĆ, J., 1980. - Janko Belošević, *Materijalna kultura Hrvata od 7 – 9. stoljeća*, Zagreb.
- BELOŠEVIĆ, J., 1982. - Janko Belošević, La nécropole paléocroate Kašić – Maklinovo brdo, *Inventaria archaeologica*, Fasc. 28, (Y 269 – Y 278), Zagreb.
- BELOŠEVIĆ, J., 1984. - Janko Belošević, Bizantske naušnice grozdolikog tipa iz starohrvatskih nekropola ranog horizonta na području Dalmacije, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Razdio povijesnih znanosti*, 23(10), Zadar, 41-52.
- BELOŠEVIĆ, J., 2002. - Janko Belošević, Razvoj i osnovne značajke starohrvatskih grobalja horizonta 7. do 9. st. na povijesnim prostorima Hrvata, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Razdio povijesnih znanosti*, 39(26), Zadar, 71-97.
- BELOŠEVIĆ, J., 2007. - Janko Belošević, *Starohrvatsko groblje na Ždrijacu u Ninu*, Zadar.
- BEŠLAGIĆ, Š., BASLER, Đ., 1964. - Šefik Bešlagić, Đuro Basler, *Grborezi – srednjovjekovna nekropola*, Sarajevo.
- BURIĆ, T., 2007. - Tonči Burić, Starohrvatsko groblje na položaju Svećurje u Kaštel Starom, *Starohrvatska prosvjeta*, 3. s., 34, Split, 105-122.
- CETINIĆ, Ž., 1998. - Željka Cetinić, *Stranče – Gorica, starohrvatsko groblje*, Rijeka.
- CETINIĆ, Ž., 2008. - Željka Cetinić, Katalog recipijenata: kat. br. 6 i 7, *Imaginarni svijet zagonetnih predmeta od bjelokosti, kosti i rožina* (katalog izložbe), Zagreb, 80.
- CETINIĆ, Ž., 2000. - Željka Cetinić, Stranče kod Novog Vinodolskog, *Hrvati i Karolinzi* (katalog), Split, 337-341.
- DOSTÁL, B., 1966. - Borivoj Dostál, *Slovanská pohřebišťe za středni doby bradišni na Moravě*, Praha.
- GUNJAČA, S., JELOVINA, D., GRČEVIĆ, M., 1976. - Stjepan Gunjača, Dušan Jelovina, Mladen Grčević, *Starohrvatska baština*, Split-Zagreb.
- GUSAR, K., 2008. - Karla Gusar, Ranosrednjovjekovna keramika iz Krneze, *Srednji vek. Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino*, Ljubljana, 197-202.
- HRUBÝ, V., 1955. - Vilém Hrubý, *Staré Město, velkomoravské pohřebišťe "Na Valách"*, Praha.
- JARAK, M., 2002. - Mirja Jarak, Zapažanja o grobljima 8. i 9. stoljeća u Dalmaciji, *Opuscula archaeologica*, 26, Zagreb, 244-255.
- JURIĆ, R., 2007. - Radomir Jurić, Ranosrednjovjekovno groblje u Velimu kod Benkovca, *Diadora*, 22, Zadar, 217-233.
- KARAMAN, LJ., 1936. - Ljubo Karaman, *Starohrvatsko groblje na "Majdanu" kod Solina*, Split, 67-100.
- KARAMAN, LJ., 1940. - Ljubo Karaman, Iskopine društva "Bihaća" u Mravincima i starohrvatska groblja, *Rad JAZU*, knj. 268, umj. raz. 4, Zagreb, 1-44.
- KRUMPHANZLOVÁ, Z., 1961. - Zdenka Krumphanzlová, K otázce vampirismu na slovenských pohřebišťich, *Památky archeologické*, 52, Praha, 544-549.
- MARUŠIĆ, B., 1985. - Branko Marušić, Povodom nalaza staroslavenske keramike u Istri, *Starohrvatska prosvjeta*, 3. s., 14, Split, 41-106.
- MARUŠIĆ, B., 1987. - Branko Marušić, Materijalna kultura Istre od 5. do 9. stoljeća, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, 11,1, Pula, 81-105.
- MATEJČIĆ, R., 1987. - Radmila Matejčić, Horizont s keramikom u starohrvatskoj nekropoli Stranče-Gorica u Vinodolu, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, 11/2, Pula 291-304.

- PETRINEC, M., 2008. - Maja Petrinec, Koštani i rožnati recipijenti, u: *Imaginarni svijet zagonetnih predmeta od bjelokosti, kosti i rožina* (katalog izložbe), Zagreb, 71-76.
- PETRINEC, M., 2009. - Maja Petrinec, *Groblja od 8. do 11. stoljeća na području ranosrednjovjekovne hrvatske države*, Split.
- SKOMERŽA, I., 1903. - Ivan Skomerža, Crikvenica, 26. kolovoza 1902. (Vijesti povjerenika), *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, 6, Zagreb, 239.
- VINSKI, Z., 1949. - Zdenko Vinski, Starohrvatske naušnice u Arheološkom muzeju u Zagrebu, *Starohrvatska prosvjeta*, 3. s., 1, Zagreb, 22-36.
- VINSKI, Z., 1952. - Zdenko Vinski, Naušnice zvjezdolikog tipa u Arheološkom muzeju u Zagrebu s posebnim obzirom na nosioce srebrnog nakita Čađavica, *Starohrvatska prosvjeta*, 3. s., 2, Zagreb, 29-56.

THE EARLY CROATIAN CEMETERY OF STRANČE – GORICA: THE HORIZON OF GRAVES WITH A PAGAN BURIAL RITUAL

SUMMARY

The Early Croatian cemetery of Stranče-Gorica is located in the Vinodol basin in the hinterland of Crikvenica. A total of 186 graves were discovered and excavated in the course of many years of systematic archaeological excavations. Two chronologically and culturally distinct horizons of graves were recognized and distinguished at the cemetery:

- Graves in rows with a pagan burial ritual,
- Graves in rows with a Christian burial ritual.

The horizon of graves with a pagan burial ritual is spatially separate and distinct in terms of the grave inventories. The most numerous finds were objects of everyday use, followed by individual examples of weapons and rider equipment, and bone containers. Particularly valuable finds include cult pottery, and among jewelry examples of aesthetically prestigious necklaces.

The pagan burial ritual is clearly exhibited through several noted ritual elements, and this is especially reflected in the placement of pottery vessels in the graves containing victuals for the deceased in the afterlife. The appearance of the osteological remains of birds and domestic animals is related to concepts of the afterlife, tied to the Slavic funerary feast of the dead – known as the *trizna* ceremony.

The importance of this site has been confirmed many times. It is reflected primarily in the established continuity of burial, through which the period is delineated not long after the arrival of the Slavs/Croats in their new homeland along the coast and the hinterland of the eastern Adriatic, along with the maintenance of cultural contacts and the retention of their primordial cultural traits that is manifested in the distinctive identity of the material and spiritual culture in the chronological span from the 8th to the 11th centuries.

KEY WORDS: *Early Croatian cemetery, pagan burial ritual, cult pottery, bone and horn recipients, spurs with attachments*

Prijevod / Translation: Barbara Smith-Demo

*Prilog 1. Plan groblja s
označenim područjem groblja s
poganskim načinom pokapanja.*

*Appendix 1. Map of the
cemetery (graves with a pagan
burial ritual are marked)*

**STRANČE - GORICA
STAROHRVATSKO GROBLJE
SITUACIJSKI PLAN**

